

REGÜLASYON ve REKABET KURUMU**Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU**

Avukat

Oturum Başkanı (Ali İhsan ÇAĞLAYAN, Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı) - Selim Sariibrahimoğlu 1976 yılından bu yana avukat. Kendisi 1978'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde sosyal politika üzerinde yüksek lisans öğrenimini tamamlamıştır ve bu sıralarda da doktora tezini sunmak üzere. TRT muhabirliğinin yanı sıra bir süre gazetecilik yapan konuşmacımız, merkezi Washington'da bulunan Dünya Hukukçular Birliğinin Türkiye Başkanı. Sayın konuşmacımız çeşitli konularda kurslara katılarak, Avrupa ve Amerikan hukuk sistemleri alanlarında profesyonel tecrübeler kazanmıştır.

Kendisi hukukî müşavirlik hizmetleri çerçevesinde banka hukuku, uluslararası ticaret uyuşmazlıkları, Telekom özelleştirilmesi, yabancı sermaye, şirket kuruluşları sözleşmeleri, enerjiyle ilgili olarak yap-işlet, yap-işlet-devret konularıyla ilgilenmektedir ve özellikle de bu konularda katılmış olduğu uluslararası konferanslar ve yayınladığı yayınlar bulunmaktadır. Bugüne kadar pek çok yerli ve yabancı bankanın danışmanlığını da yapan Sayın Sariibrahimoğlu, 1980 yılından bu yana da Marka Patent vekilliği de yapmaktadır.

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Rekabet ve regülasyon bilindiği üzere günümüzün konusu. Buna ayrıntılarıyla girmeden önce olayı kısaca tam net bir ayırma kavuşturmak amacıyla önce Rekabet Kurumu ve regülasyonu ayrı ayrı incelemek gerektiği kanaatindeyim. Sayın Karakelle'nin geçen sempozyumda yaptığı açıklama çerçevesinde, Rekabet Kurulu ve rekabet dediğimiz zaman, karteli, hâkim duruma ilişkin düzenlemeleri, birleşmeler ve devralmalar olarak anlayabiliriz.

Tabii bunu kısa geçiyorum, çünkü, sadece hatırlatma maksadıyla, dinleyicilerin birçoğu Rekabet Kanunu ve Rekabet Kurumu hakkında epeyce bilgileri vardır. Ayrıca, 1994 yılından bu yana bir Rekabet Kanunu ve 1997 Şubatından bu yana da bir Rekabet Kurumunun olduğunu biliyoruz.

Rekabet Kurumunun kendi görev alanına giren ve düzenlediği hususların daha çok ve temelinde pazar ekonomisine yönelik olduğunu biliyoruz. Yani, liberal ekonominin gereği olarak daha fazla şirketin pazara girmesini temin etmek, dolayısıyla tüketiciler için daha ucuz, daha verimli, yararlı bir piyasanın, akışkan bir piyasanın oluşmasını sağlamak. Aslında Rekabet Kurumu bu işleviyle çok önemli bir görev ifa etmektedir.

Bu görev, günümüzdeki gündemde olan yolsuzluklarla mücadele kadar önemli bir görevdir. O da, rekabeti düzenleyerek, Türkiye’de ticareti düzenleyerek devletin işleyişinin sağlanmasıdır. Yani, devletin üretmesi, devletin tüm kurumlarıyla, piyasasıyla üretimi artırarak, alınan milyarlarca dolar borcun geri ödenmesinin sağlanmasıdır. Ben, Rekabet Kurumunun fonksiyonunu bu derece, bu denli önemli görüyorum. Çünkü, doğru piyasaların oluşması ve üretimin doğru biçimde yönlendirilmesi, devletin işlemesini, devletin üretmesini de sağlayacaktır. Türkiye’de kanaatimce en önemli sorun da budur.

Regülasyona gelelim. Burada regülasyon dediğimiz üst kurumların elbette fonksiyonları yine günümüzün gerçeği, merceği altında incelediğimizde büyük önem kazanıyor. Burada özellikle şu ayırma dikkat etmek gerekiyor: Rekabet Kurumu, az önce anlattığımız gibi, pazar ekonomisi ile ilgili. Ama, bu üst kurullar dediğimiz organlar ise daha çok “Public” düşünüyor, yani kamu düzeni, kamu yararı olan hâdiselerin, hâdiselerde rekabetin ve işleyişin düzenlenmesiyle görevli ve yükümlüler.

Aslında Rekabet Kurumunun ve regülasyonların, üst kurulların işlev itibarıyla ortak görevleri var. O ortak görev de, gerçekten tüketiciler için ve ülke için yararlı piyasanın oluşmasını sağlamak. Ama onun dışında ayrıldığı en önemli nokta, regülasyonda kamu hizmeti gerçeğidir.

Türkiye’de birçok hâdise değişik biçimde yorumlanıyor. Yalnız, regülasyonu doğru biçimde anlayabilmek için şu temel kuralı koymak gerekiyor. Regülasyon dediğimizde, bir kamu hizmeti akla geliyor ve bu kamu hizmeti artık özelleştirilmiştir. Yani, devlet hizmetinde, kamu hizmetinde rekabet gündeme gelmiştir. Yeni bir kavram olmakla birlikte, hiçbir zaman için Rekabet Kurumunun işlevini görmesi düşünülemez. Sebebi; sonuçta devlet, kamu hizmetini görmekten feragat edemez. Yani, işin temelinde kamu hizmeti faktörü yatmaktadır. Globalleşmeyle beraber birçok anlayış ortaya çıktı. Denildi ki, ki bazı panellerde bu görüşlerin açıklandığını biliyoruz, “efendim, özelleştirme var, liberal ekonomi var, öyleyse regülasyon da sonuna kadar bu rekabete izin verecek.” Bunun şu çerçevede, bugünkü ekonomik düzen içinde olması mümkün değil. Nasıl Rekabet Kurumu Anayasanın bir maddesi olarak belirmişse, regülasyonlar da Anayasanın 172’nci maddesi, yani tüketicilerin korunması

çerçevesinde ele alınmaktadır. Sözelimi, özellikle bizden önce çağdaş Avrupalı duayenlerin ve Avrupa Birliği'nin direktiflerinin normlarında açıkça şöyle geçmektedir. Meselâ, elektrik ile ilgili söyleyeceğimiz şey şu oluyor: Öncelikle, elektriğin kaliteli olmasının temini ve halk tarafından bu elektriğin satın alınabilir olması. Telekom'da da aynı şekilde, bankacılık alanında da aynı şekilde değerlendiriliyor. Meseleye bir başka yönü itibarıyla da bakmak lâzım. O yönü itibarıyla da baktığımızda, kamuoyu hizmetinin iyi görülmesi, kamu hizmetinin tüketiciler için ve kamu hizmetinin daha akışkan hâle gelmesi neticede piyasa ekonomisine daha fazla hizmet edebilmesinin sağlanması gerekiyor; ancak, belirli sınırlarla, yani Rekabet Kurumuna yabancı olan ve daha değişik sınırlamalar olan kurullarla. Sözelimi, Telekom yönünden baktığımızda bu hâdiseye, bir defa, öncelikle kamu hizmeti yönüne baktığımızda, diyelim ki Doğu Anadolu Bölgesi, ki bu Yeni Zelanda'da da daha önce olmuş hâdiseler, Yeni Zelanda'nın ve bir de Doğu Anadolu'da da böyle şeyler yaşanabilir, örnek olarak vermek istiyorum, ücra köşelerinde müteşebbis bir otel kurabilir, bir yatırım yapabilir. Ama, aynı zamanda o bölgeye bakan, özelleştirilen Telekom operatöründen açıkçası, telekomla ilgili veya enerjiyle ilgili birtakım yatırımların yapılmasını isteyebilir. Bunu isteme gücü tabii regülasyonu düzenlemesinden kaynaklanıyor. Ancak, bu yatırım telekom operatörü için çok pahalı bir yatırım olabilir.

Dolayısıyla, Rekabet Kurumunun düzenleyebildiği ölçüler içinde tam bir serbesti söz konusu değil. Çünkü temelde bir kamu hizmeti var. Temeldeki bu kamu hizmetinden feragat edilemez durumdadır. Çünkü neticede, çok açıkça söylemek gerekirse, devletin yapamadığı o hizmetin sorumlusu yine devlet olacaktır. Yani, vatandaş dava ederken hem operatörü, hem de devleti dava edecektir. Niye? Çünkü kamu hizmetidir.

Burada kamu hizmeti kavramını da sağlıklı bir noktaya oturtmak lâzım. Çünkü, günümüzde bir üst kurul modası da başladı. Şimdi, bu üst kurul modası derken, edindiğimiz bilgilere göre, işte Şeker Üst Kurulu, Tütün Üst Kurulu vesaire gibi. Kanaatimce, kamu yararı ya da kamu hizmeti dendiği zaman, Anayasada belirtilen temel hak ve özgürlüklerin ilkesinden hareket edilerek, bir kısım burada sayılan, Anayasada sayılan hizmetlerin kamu hizmeti olarak değerlendirilmesinin yararlı olacağı kanaatindeyim.

Belli bir süreye kadar, yani adaptasyon sürecine kadar şeker, tütün veya diğer ürünlerin de yine bu çerçeve içinde, belli bir süre içinde tekel olmaktan çıkması ve onların bu üst kurul enflasyonuna dahil olmaması gerekir diye düşünüyorum. Ama, ilerideki gelişmeler neyi gösterir bilemiyorum. Yani, mümkün olduğu kadar sınırları çok iyi belirlemek gerekiyor.

Telekom özelleştirilmesi dediğimiz zaman, birçok kişilere özel birtakım teknik gelişmelerin yapılması lâzım ya da imkânların sağlanması lâzım. Meselâ İngiltere’de olduğu gibi, işte sağır insanlar için özel aletlerin veya telefon iletişimlerinin sağlıklı yapılabilmesi için birtakım ilâve çalışmaların, belki araştırma ve geliştirmelerin yapılması lâzım. Bu da kamu yararı açısından gerekli olan hâdiseler.

Onun dışında, yine bir kısım halk tabakası açısından veya bazı gelişmemiş bölgeler açısından fiyat indirimleri veya yatırımla ilgili birtakım sorunları yaşama mümkündür. Dolayısıyla, bu regülasyon dediğimiz, regülâtör dediğimiz kurum aynı zamanda emredici kurum olmak durumdadır, yani kamu adına emredici kurum olmak durumundadır.

Burada da, içerideki rekabetin düzenlenmesinde ise en büyük yarar; artık devlet-kamu hizmetinde de rekabetin oluşturulmasıdır. Bu da, hizmeti daha verimli, insanlar için dünyayı daha yaşanabilir ve parası ödenebilir hâle getirilmesidir; esas ana amaç budur.

Bunu özellikle üzerine vura vura anlatmak istiyorum. Çünkü, Türkiye’de çoğu alanda bu hâdisenin karıştırıldığını ve kamu yararı ilkesinin unutulduğunu, hatta bu kurum mensupları tarafından da, Rekabet için söylemiyorum, birçok üst kurul üyesi tarafından da seslendirildiğini bazı konferanslarda gördüğüm için özellikle vurgulamak istiyorum.

Burada en önemli konu, bu regülasyonlar, yani üst kurullar nasıl çalışacaklar? O da son derece önemli. Çünkü, bir görüşe göre, sözgelimi telekomda, geçelim, daha sonra bankacılığı anlatmaya çalışacağım, telekomda bundan sonra ne yapılabilir? Herkes hukukçulardan bir şeyler bekliyor. Efendim, Üst Kurul ne yapacağını baştan beri belirlesin. Niye? Çünkü hâdise politize olmuş. Her politikacı bir yerinden çekiyor işi. Dolayısıyla, kanunlar belirlensin ki, ben vereceğim kararda sorumlu olmayayım. Birçok alanda, telekom, elektrik ve sair birçok alanda artık teknoloji, hükümetlerin kontrol edebileceği sınırı aşmıştır. Yani, siz herhangi bir kanun maddesiyle ya da 5-10 sene işe yarayacağımı düşündüğünüz herhangi bir kanun maddesi geçerliliğini çok rahatlıkla yitirebilir. Sözgelimi, daha 10 - 15 sene önce 2 milyon dolara mal olan bir baz istasyonu bugün çok kolaylıkla 3000-4000 dolar seviyesinde kurulabilmektedir.

Dolayısıyla, piyasaya yeni girecek olan operatörler açısından da rekabetin nasıl düzenleneceği ve diğer eski operatörlere oranla nasıl hâkim durumu çözeceksiniz? Bunların tabii hepsinin ayrı ayrı yanıtlandırılması gerekiyor, cevaplandırılması gerekiyor.

Ben burada çözümlü şöyle görüyorum: Üst kurulların iyi çalışabilmeleri için değişimin hukukunu yakalamaları gerekiyor. Değişimin hukuku derken, bu uzaydan ya da bir yerden, kurgu bilimi olarak gelen bir hukuk değildir. Telekomünikasyon sektörünün yapısına bakıldığında, temelinde hızlı bir teknolojik değişimin olduğu görülecektir. Hukuk ise bu teknolojik değişime ayak uydurabilecek nitelikte değildir. Bilindiği üzere, hukuk her zaman bir ihtiyaçtan doğar ancak yavaş işleyen bir süreç olduğu için, hele hele günümüz bilgi ve teknoloji çağında hızla ortaya çıkan teknolojik ihtiyaçlara anında cevap verebilmekten uzaktır. O halde yapılması gereken “**değişimin hukuku**”nun bulunmasıdır. Belki hukuk teknolojiyi yakından takip edebilecek durumda değildir ama bu sektörde bunu yapabilecek iki unsur vardır; tüketiciler ve operatörler. İşte bu iki faktörün sektörde belirleyici olmasına imkan sağlandığı takdirde değişimin hukuku yakalanır.

Teknoloji gerçekten hukukun ulaşamayacağı noktalara doğru gidiyor. Şimdi, burada tek çare, hukukun gelişen hayata ve ticaretin akışkanlığına uyum sağlamasını temin etmektir. Aksi hâlde hukuk, gelişmeyi durdurur.

Benim burada değişim hukukundan kastım, aslında birçok çağdaş Batılı ülkede, az önce söylediğim faktörleri denetleyecek bir dengenin kurulması. Yani, tüketici komisyonlarının aktif hâle gelmesi ve bu üst kurulların, tüketici komisyonlarının, yani tüketicilerin istekleri çerçevesinde bu üst kurul regülasyonunun düzenlenmesidir.

Bir tarafta “GSM” operatörleri arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinden söz ediyoruz, bir tarafta da bu ilişkileri düzenlerken tüketicilerin konumunun ne olduğuna bakmamız gerekiyor. Halbuki, şu andaki mevcut düzenlemeler, gerek Avrupa Birliği’nin, gerekse İngiliz pratiğinin, Fransız pratiğinin daha değiştiğinde, daha değişik biçimde gelişmekte.

İşte birtakım regülasyonla ilgili yapılacak birçok hâdiseleri tahkim vesaire gibi yollarla çözmeye çalışmaktadır Türkiye. Ancak, bunların da hiçbirine gerek yok. Bence çağdaş, Batılı ve Avrupa Birliği normlarına uymak, gerçeği bulmak açısından son derece yararlı olacaktır ve birtakım çelişkileri de ortadan kaldıracaktır.

Çağdaş Batılı işte Avrupa Birliği derken, burada bahsettiğimiz olay, sabit, hemen çözülebilir bir olay değildir. Nitekim Avrupa Birliği, 1984, 1987 “Green Paper” ve 1993 yıllarına gelinceye dek bu regülasyonların, üst kurulların işlevi ve önemi konusunda çok az mesafe kat etmiştir. Ancak 93 yılında bu üst kurulların işleyişinin, bu regülasyonun, düzenlemelerin sağlanmasında faydalı olacağını görmüştür. Bu da şu demektir: Daha yeni bir olaydır. Dolayısıyla, Türkiye’deki çalışmaların, araştırmaların, geliştirmelerin, Rekabet Kurumunun

hatta bu alanlarda yaptığı bir kısım çalışmalardan herkesin faydalanabileceği anlamındadır. Yeni bir hâdise olduğu için, bizim de pekâlâ birçok alanda Avrupa Birliğinin çalışmalarına da katkımız olabilir.

O nedenle, işte geç kaldık, efendim biz, değeri düştü vesaire gibi hâdiselerden uzak olarak çok sağlıklı biçimde bu regülasyonu doğru biçim düzenlemeliyiz. Şimdi tabii, burada şu nokta son derece önemli: Bence, üst kurullar, özellikle Rekabet Kurumunun bu konudaki pratiğinden yararlanmak durumundadırlar.

Hâkim durumun kötüye kullanılması: Şimdi, Roma Anlaşması 86'ncı madde çerçevesinde Avrupa Komisyonunda özellikle kabul edilen bir durum ve bunun bir çözümü için de üst kurullar mutlaka Rekabet Kurumu pratiğinden yararlanmak durumundalar. "... facility" dediğimiz zaman, yani sözgelimi elektrik alanında veya telekom alanında daha önce geliştirilmiş birtakım, gelişmiş birtakım sistemler vardır; altyapı sistemleri vardır vesaire. Bu altyapı sistemlerinden yeni operatörler faydalanmak istedikleri zaman, eski operatörler, bu yeni altyapı sistemlerinden yararlandırılmaması, diğerlerinin yararlandırılmaması, dolayısıyla, rekabetin, sağlıklı rekabetin yapılamamasını da sağlamak üzere harekete geçebilirler. O zaman regülâtör ve üst kurul dediğimiz kurul, yine bu Avrupa Birliği'nin, Roma Anlaşmasının 86'ncı maddesine dayalı biçimde harekete geçebilir.

Ben bunu örnek olarak verdim özellikle. Yani, Avrupa'da da bunlar yaşanıyor. Çünkü, sonuçta şuraya geliyorum: Özellikle olayın renginin değişik olduğunu anlatabilmek açısından buraya gelmekte yarar var. Meselâ, su tesisatlarında, su belli bir kaynak, şimdi o kaynaktan değişik hizmetlerin rekabete açılması söz konusu. Siz yeni bir su kaynağı yaratamadığınıza göre veya bir demiryolu varsa, ikinci bir demiryolu yapılmasının çok pahalı ve gereksiz olduğu durumlarda, o demiryolu üzerindeki bir kısım hizmetlerin bu şekilde özelleştirilmesi hâlinde, demiryolu hizmetlerinin bir kısım servislerini yürüten şirketlerin kendi hâkim durumlarını kötüye kullanmamaları ve diğer şirketlerin de o hizmetlerden, kamu yararı ve kamu hizmeti olduğu göz önünde tutularak yararlanmasına izin vermesi lâzım. Dolayısıyla, bu gelişmeler konusunda da kanaatimce üst kurullar, Rekabet Kurulu pratiğinden bir hayli fayda sağlayabilirler. Hemen bir başa dönerek şunu belirtmek istiyorum: Rekabet Kurumuyla, özellikle üst kurullar arasındaki ayırımı, bankacılık yönünden baktığımızda da, birçok alanda farklılıklar görüyoruz. Sözgelimi, özellikle bir banka, meselâ Bankalar Kanununa baktığımızda, bir banka sahibinin kendi öz kaynaklarından belli bir sınırlı ölçüğe kadar, kendisinin ve bağlı olan şirketlerin kredi kullanabilmesi yönünde bir sınır getirilmiştir. Dolayısıyla, bizim anladığımız anlamda tam anlamıyla rekabet olması mümkün değildir. Keza, bunu tekelleşme

açısından söylüyorum, keza, yine aynı şekilde birleşme ve devralmalarda, özellikle Bankalar Kanununda, Rekabet Kanunu hükümlerine tabi olmadığı ifade edilmektedir. Bu da, anladığımız kadarıyla, üst kurul dediğimiz organın Rekabet Kurumuyla olan ayrışmasını, farklılığını çok açık biçimde göstermektedir.

Ayrıca, Tasarruf Mevduat Fonunun bulunması ve fon tarafından yapılan birtakım tasarruflar da yine rekabete aykırı, hâkim durumun kötüye kullanılmasına aykırı birtakım hükümler içermektedir. Bu şuradan kaynaklanıyor çok açık söylemek gerekirse, olayı net olarak görmek için: Bir bankaya baktığımızda, aslında o banka, bir piyasanın oluşması için kendisine verilen bir yetkiyi, devlet tarafından kendisine tanınan bir imtiyazı kullanmaktadır. O da nedir? Vatandaşların paralarıdır. Yani aslında, bankaların gerçek sahipleri vatandaşlardır, mudilerdir. Hatta Batılı literatürde, dul ve yetimlerin, çocukların haklarını devlet korumalıdır. Bu gerekçeden hareketle, aslında devlet tarafından bu halkın paralarına bir imkân, bu bankalara kullanma imkânı tanınmaktadır. Ama, neticede bir kamusal para olarak görülmektedir. Bunun sebebi de, zaten düzgün bir banka sisteminin olmaması hâlinde piyasaların da doğru biçimde işlemeyeceğidir.

Kamu yararı dediğimiz de neticede, yani böyle bilinmeyen bir kavram değildir, soyut bir kavram değildir. Neticede, içinde yaşadığımız ekonomik ortamı, geleceğimizi belirleyen piyasaların kendisidir.

Dolayısıyla, meseleye bu yönde baktığımızda, Bankalar Kanunu açısından da, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu mu, “Regulatory Body” dediğimiz Üst Kurulun işlevi daha iyi anlaşılır. Keza, bu durum tabii hep böyle örnekler veriliyor, işte Avrupa’da farklıdır, biz globalleşelim gibi. Ama, globalleşmenin ne olduğunu anlamak için, çoğu zaman birçok alanda dönüp, Avrupa Birliği direktiflerine hemen hemen bakmayı ihmal ediyoruz.

Avrupa Topluluğuna dahil ülkelerden birinde para otoriteleri büyük bir ihtimalle Merkez Bankası veya Hazine, bazı bankalara genel menfaatler dolayısıyla para piyasalarına müdahale vazifesi vermiş ise ve bu böyle bir müdahale rekabete aykırı olsa bile, rekabet kurallarına tabi tutulamaz. Büyük bir ihtimalle bu kararında Avrupa Topluluğunun çok genel ifadelerle temas etmek istediği, merkez bankalarının para piyasalarına müdahale ederken rekabet kurullarını dikkate almayacakları hususudur. Şimdi, keza Avrupa Topluluk hukukunda bankalara baktığımızda, yine buna benzer bir yığın hükümlerle karşılaşırız. Bunun sebebi de, işte temelde kamu hizmeti olmasından kaynaklanıyor.

Siz eğer bankaları böylesi bir alanda, ülkenin en kritik alanında serbest bırakır ve tekelleşme, kartel vesaire veya bu kısıtlamalara uymasını

sağlamazsanız, o zaman işte Türkiye'deki gibi bir ortam çıkar. Sözgelimi, Türkiye'de bankacılık alanında, deniliyor ki, "efendim, bankalar hortumlandı veya bankalar zarara uğratıldı." Bu nereden kaynaklanıyor? Şimdi, şöyle bir örnek vermek istiyorum, kendi içinde yaşadığım bir örnek olması açısından: Dolayısıyla, bankalardaki bu bozulma tabii doğal olarak piyasaları ve doğal olarak da Rekabet Kurumunun organizasyonu ve işleyişini de olumsuz yönde etkileyebilecek nitelikte oluyor.

Bu bankaların esas zarara uğratılmasının esas ana nedeni şudur: Şimdi, eski kanun çerçevesinde anlatıyorum, Bankalar Kanununun, % 25'ten, yani banka öz kaynaklarının %25'ten fazlasını, bankanın hâkim grubuna ya da onun iştiraklerine verilmesi yasaklanmıştır.

Şimdi, bu gördüğümüz tüm hadiselerde, meydana gelen hadiselerin hepsinde %25 oranı aşılmış, %70-80 oranında bankanın öz kaynakları hâkim gruplar tarafından kullanılmış durumda. İddialar bu şekilde geliyor. Şimdi, bu şu demektir: Diyelim ki, banka, tüm bankacılık sektöründe bugün itibarıyla 200 milyar dolar bir hacim varsa toplam, bunun ancak 50 milyar dolarını siz, 50 milyar dolarını kendi gruplarınıza, hâkim gruplara verebilirsiniz veya bankanın elinde hisselerine hâkim olarak bulunduran gruplara verebilirsiniz. Geri kalan miktarın, yani 150 milyarın piyasaya verilmesi gerekiyor.

Bu şu demektir: O zaman bankalar gerçek anlamda bankacılık yapacak demektir. Yani, 150 milyar piyasaya girmek zorundadır. Piyasaya girdiği zaman da, bu bankalar, kredi alabilecek şirketleri bulmak durumunda kalacaklar. Öyle bir şey olunca, Türkiye'de bu enflasyon, faiz filan dediğimiz her şey aşağı inecek. Şimdi, regülasyonun önemi buradan kaynaklanıyor. Zaten bu Türkiye'de, bir ülkede olabilecek piyasanın oluşturulması için yapılan bir kamu müdahalesidir, kamunun gözettiği bir hadisedir.

Buradan çok açık ve net bir şey görmek mümkün. Yani, Türkiye'de sihirli reçeteler aramaya gerek yok. Şu gördüğümüz örnekte bile çok açık ve net olarak, eğer bu regülasyonların önemi çok önceden kavranabilseydi ve bankaların batmasına izin verilmeseydi, ki bence bankaları batıran şahıslar değil, gazetelerde de çoğu yerde yazıyor, bana göre, ona izin verenlerde suçtu. İzin verende otoriteler de, tabii bu regülasyonun önemini gerektiği biçimde kavramamadan kaynaklanıyordu. Bankacılık nasıl yönetilmelidir sorusuna cevap verebilmek için önce Türk Bankacılık sisteminin hastalıklarını doğru teşhis edilerek hedefleri saptamak gerekmektedir. Sonuçta bankacılığa hakim olacak bağımsız otoritenin elinde bir kamusal güç bulunmaktadır. Off-shore hesapları da dahil olmak üzere tüm banka mevduatları dul, yetim, işçi, emekli ve işverenleri de içeren tüm vatandaşların maddi değerlerinden oluşmaktadır. Bankalar, kendilerine kamu

tarafından verilen izinle bu paraları kullanmaktadırlar. Bankacılığı yönetenler öncelikle bu kamusal etkin ve emredici gücü kullandıklarının bilincinde olmalı ve bankacılık geçmişlerinin ve niteliklerinin de gözle görülür elle tutulur olması gerekir. Kısaca bankacılığı yönetenlerin bilgi, karar verme, bağımsızlık ve cesaret gibi niteliklerinin “derinliğinin” olması zorunludur. Doğaldır ki bu bir süreçtir ve bunu Türkiye çelişkilerini gidererek tamamlayacaktır. Regülasyon bu nedenle son derece önemli bir hâdise. Ama, rekabeti bozucu unsur olarak anlatılan, yani bankacılık olsun, diğer sektörlerde olsun, özellikle kamu hizmeti alanına giren hâdiselerde bu müeyyidelerin, yani devlet adına kamu hizmetini yaratmak amacıyla yaratılan müeyyidelerin hepsi aslında rekabeti bozucu değil, rekabete imkân tanıyıcı hükümleri içermektedir.

Olaya sadece tek tek kendi çerçevesinde bakmak değil, onun tüm ekonomide yarattığı gerçeklere bakmak gerekiyor. Sözelimi, bir yabancı banka Türkiye’de aşağı yukarı beş yıldır temsilcilik olarak bulunuyordu. İşte bu banka olayları olmadan önce bu banka Türkiye’de bir banka kurma ve genişlemeyi düşünüyordu. Ben bunu Avrupalı banka temsilcisine sorduğumda, yani niye dedim Türkiye’ye geldiniz? Çünkü, hakikaten büyük bankalardan biri. “Şunun için” dedi, “bizim ülkemizde bir banka, normal piyasanın % 20’sinden fazlasına hâkim olamaz, dolayısıyla biz, başka ülkelere yayılmak durumunda kaldık, yani biz, o % 20 barajını çoktan aştık ve o nedenle değişik ülkelere gidiyoruz şimdi, ama Türkiye’deki bu son banka olayları nedeniyle bunu ertelemek durumunda kaldık.”

Dolayısıyla, olaya farklı bir bakış açısı getiriyor. Şimdi, uluslararası rekabetin yayılımı ve dağılımı noktasına geliyor ki, regülasyonla Rekabet Kurumunun ilişkileri ve işlevleri açısından daha fazla araştırmayı, daha fazla bu dengenin korunmasını gerektiriyor kanaatindeyim.

Şunu çok açık ve net biçimde bilmek gerekir ki, Rekabet Kurumuyla üst kurulların görevleri arasındaki bu kamu hizmeti faktörünü çok ince biçimde ayarlamak ve çok ince biçimde çizgisini koymak gerekiyor.

Elbette, deminden beri izah ettiğimiz üzere, Rekabet Kurumu bu hâkim durumun kötüye kullanılması vesair hususlarda üst kurullara büyük ölçüde katkıda bulunabilir. Ama, üst kurullar da, kendi yaptıkları işlemler çerçevesinde, daha önce belirttiğimiz gibi, özellikle yaptıkları işin teknik özelliklerine göre değişimin hukukunu yaratmak durumundadırlar.

Az önceki hâkim durumla ilgili, elektrikte meselâ ele aldığımızda, elektrik alanında belki bunun bir anlamda çözümü olabiliyor. Sözelimi, çok basit bir şekilde, eğer herhangi bir semtte oturuyorsanız, kendi kullandığınız elektriği belki başka bir elektrik operatöründen, jeneratöründen alabilirsiniz. Böyle bir imkân

var. Batı'da bu tür imkânlar da olabiliyor. Yani, rekabeti, aynı yerde bulunduğunuz hâlde, aynı bölgede bulunduğunuz hâlde, meselâ Aydın'da üreten bir şirketten bunu alabilmeniz mümkün olabiliyor. Birtakım kolaylıklar ve imkânlar bu şekilde yaratılabiliyor.

Baştan beri söylüyorum, bütün bu kamu hizmetinin gerektirdiği alanların hepsi teknolojiyle sınırlı. Dolayısıyla, burada öyle belirgin hukuk kalıplarının oturtulması yerine, bu teknolojik gelişmeye paralel olarak üst kurulların regüle ettikleri, düzenledikleri kamu hizmeti şirketleri arasında, işte Telekom'da operatörler, elektrikte üreticiler vesaire, bunların hepsinin arasındaki ilişkileri düzenlemek gibi görülüyor; yani, şimdi herkesin bu üst kurullardan anladığı bu. Ama, bu tabii büyük ölçüde yasallaşmayı gerektiriyor. Çünkü, büyük şirketler, neticede bu dev ve ürkütücü, uluslararası boyutlarıyla üst kurulların çalışmalarına şu veya bu şekilde, basın ve diğer yollarla etkili olmaya çalışıyorlar.

Bence üst kurulları bu badireden kurtaracak ve rahat çalışmalarını sağlayabilecek olan çare, az önce söylediğim gibi, değişimin hukukunda gizli. Bunu da Türkiye'deki, bir defa, öncelikle bir kamu hizmeti olduğunu ve emredici güçlerin olduğunu unutmadan üst kurulların, tüketici komisyonlarının istekleri doğrultusunda kendi piyasalarını, kamu hizmeti piyasalarını oluşturmaları gerekiyor ve bu kamu hizmeti piyasaları da, bizim bildiğimiz liberal ve Rekabet Kurumunun organize ettiği piyasalardan daha farklı.

O çerçeveden baktığımızda, ben tabii, üst kurulların bu tür özgürlüklerini, yani otonomilerini, doğru olduğunu düşünüyorum. Ancak, tabii bu, salt doğru olduğunu düşünmek ancak şuradan kaynaklanabilir: Az önce söylediğim gibi, temel ilkelerin neler olduğu ve neye hizmet ettikleriyle çok ilgilidir. Üst kurullar, meselâ GSM operatörlerine hizmet etmezler. Üst kurulların aslında hizmet ettikleri şey aslında tüketicilerdir. Tüketicilere yaptıkları hizmet nedeniyle onlara böyle bir görev verilmiştir. Ama, çoğu zaman çoğu yerde, sanki operatörlerin, sanki jeneratör, elektrik üreticilerinin, sanki diğerlerinin aslında fonksiyonu gibi görülüyor, öyle değil.

Bu kamu hizmeti olayını gördükleri sürece gelişmenin daha düzgün olacağı kanaatindeyim. Hatta bu yine Avrupa Birliği'nde, İngiltere'de, Fransa'da birçok alanda değişik tartışma konuları da getiriyor kendisine. Bu tartışmalar arasında, sözgelimi, İngiltere'deki yeni gelişmelerde, bu üst kurulların ne yapacakları, yine az önce söylediğim hâdiseler çerçevesinde.

Üst kurullar, neticede deniyor ki, kendi çalışma biçimlerini belirli ölçüde kendileri belirlesinler. Yani bir anlamda, kendilerinin uyacakları kurullar sistemini de zaman içinde kendileri dizayn etsinler, verdikleri kararlarla, yani aynen

mahkeme kararı gibi, içtihatlar gibi, kendileri dizayn etsinler deniyor, böyle bir şey var.

Neticede şu noktaya da gelebiliriz: Bugün için kamu hizmeti olan bir hâdise yarın için kamu hizmeti olmayabilir; bu değişebilir. Ama önemli olan, değişime ayak uydurabilmektir. Yani, regülasyon bir gün yok olursa da yok olur; o önemli değil. Ama, şu dönemde mademki bir küreselleşen bir dünyada yaşıyoruz ve bunun rüzgârının da karşısında duramadığımızı göre, biz de ülke, olarak buna karşı neler yapılabilir, bunun çağdaş normları nelerdir; bunların tespit edilmesinde çaba harcamalıyız. Aksi hâlde, yani buna karşı durmanın şu anda fazla bir faydası da görünmüyor.

Ama temelde, Avrupa'nın deneyiminden yararlanmak ve onun akabinde de ülke çıkarlarının nerede yattığını çok iyi bilerek, dengeleyerek hareket etmek gerektiği kanaatindeyim. Regülâtörün de yapacağı şeyler, ülkeyi yönetenlerin politik iradesiyle de sınırlı çok açıkçası. Bunu da öyle görmek lâzım. Şimdi meselâ Telekom Yasasında kuruma ve kurullara geniş yetkiler verildi; Bakanlıktan bir kısım şeyler alındı. Buradaki çatışma ya da tartışma da son derece doğal. Çünkü, özel sektör kuruluşları neticede daha ucuza birtakım şeyleri elde etmek isterler; onun için medyayı da kullanırlar. Her türlü imkânı sağlarlar. Şimdi, onun karşısında da kamuoyunu birinin temsil etmesi lâzım. Yani, kamuoyundaki tartışmalar da aslında bana doğal geliyor. Niye kimseye doğal gelmiyor; ben onu da anlamıyorum. Karşısında da ne vardır? Bir bakanlık vardır ve bakan vardır. Ne yapacak? O da kamu yararını gözetecek. Elindeki kamunun malı olan, yani hepimizin malı olan bir değeri gelişen piyasa koşullarında, teknolojik koşullarda en iyi biçimde değerlendirmeye çalışacaktır. O da onun kavgasını veriyor. Dolayısıyla, bu kavga son derece doğaldır. Zaten bu kavgaların sonucunda rekabet, piyasalar vesaire gibi şeyler belli bir dengeye kavuşacaktır.

Telekom Üst Kuruluna ve Telekomünikasyon Kurumuna verilen yetkiler açısından, siyasî iradenin önemine tekrar değinmek istiyorum. İnsan vücudunun en önemli organı beyin. Karar alıyor, karar alma organı. Bizde de, toplumlarda da karar alma organı neticede Parlamento ve siyasî iradedir. Telekom Kanununa baktığımızda, diyor ki, işte "Bu Telekom'un hisseleri satılacak, satıldıktan sonra da bu paraların hepsi Hazine'ye irat kaydedilecek." Şimdi, dünyadaki çağdaş gelişmelerden son derece uzak bir kanun maddesi. Niye? Çünkü, Telekom, özellikle yeni yatırımlara ihtiyaç duyan bir hâdisedir ve 1970 yılında zannediyorum çok güzel bir teknolojiyle başladı. Ama, şu anda bile, gelişen yeni teknolojiye ayak uydurmak lâzım. Çünkü, görüyoruz, cep telefonları bile değişiyor. Bugün, sözgelimi, elimdeki bir "Nokia" telefonda işte internete giriş var, faks alıp verme var. Ama, Finlandiya'da bir Türk bilgisayar mühendisiyle

tanıştığımda, internet sisteminin tamamen telefon içinde takip edilebilmesine dair yeni bir program geliştirildiğini söylediler. Dolayısıyla, bu da teknolojik yeniliğe ne kadar olayın ihtiyaç duyduğu, aç olduğunu gösteriyor.

Aslında Telekom Kurumuna ve diğer regülâtorlere daha fazla ekonomik imkân tanımak lazımdı benim görüşüme göre. Sözgelimi, bu elde edilecek paranın yarısının yeni geliştirilecek teknolojiye kullanılması, diğer yarısının da, eğer o stratejik operatör, Amerikalı bir operatör olacaksa, o zaman gerek “Deutsche” Telekom, gerek Fransız Telekom gibi şirketlerin hisseleri satın alınarak, bunlarla bir yolda entegrasyon sağlanabilir. Nitekim ben “British” Telekom’un birtakım bağlantılarını gördüm. Avrupa’da bizim dışımızda her ülkeyle bağlantı kurmuşlar, bir yolla bağlantıları var.

Neticede, regülâsyonun da, Rekabet Kurulunun da, hepsinin de temelinde siyasî irade, piyasanın oluşması ve belli kuralların işleyişinin sağlanması için verdiği kararlarla doğru yönde de yönlendirebilir, başka yönde de yönlendirebilir. Çok ilginç bir hâdise var. Diyelim ki bu benim dediğim yapılmadı. Tabii kanunda da öyle çıktı. Belki daha sonra birtakım gelişmeler olabilir. Şimdi, hukukçu olarak düşünüyorum ve mevcut, hani bu bankalara, diyelim ki stratejik operatör geldi. % 30-40 neyse, bir hisse aldı. Geldiği zaman dese, “Arkadaş, tamam da, bu Telekom’un en azından 2 milyar dolar teknik bir yapılanmaya ihtiyacı var.” Sonra geldi Telekom’a sordu, “Ne yapacağız? 1 milyarını ben vereyim, 1 milyarını sen ver.” veya yüzde 30’unu aldı işte, “Sen 700 milyonunu ver, ben 300 milyonunu vereyim.” dedi. 1 milyar dolar olduğunu varsayarsak. O zaman, devlette para yok. Zaten para Hazineye gitmiş. Neticede ne olacak? O zaman sermayeyi biraz yükseltelim, ben hisseleri alayım. O zaman da hisselerin devri düşecek. Yani, birtakım, bir yığın formülasyonu var işin açığı. Onun için, regülâtorlerin de elinde, hareket edebilmeleri için gerekli silahlarla mücehhez olmaları gerekiyor.

Önemli olan, siyasî iradenin sonuçta piyasaya neler katabildiği, serbest piyasanın oluşabilmesi için ve kamu hizmeti rekabetinden doğan piyasanın oluşabilmesi için nelerin verildiği noktası son derece önemli. Ama onun dışında, lisans verme vesaire gibi birtakım hadiseler de, tabii kurumun özerkliğinin olması güzel, Bakanlığın da, tabii yine yasada onayının olması ve bir anlamda denetiminin olması da doğrudur.

Bir üst kurul enflasyonuyla da karşılaşmamızın doğru olmadığı kanaatindeyim. Türkiye’de de tabii Rekabet Kurumuyla birçok üst kurulun şahsî düzeyde ve kurumlar düzeyinde çok iyi ilişkisi olduğunu biliyorum. Sayın Başkanınızla da görüştüğümüzde bunları ifade etmişti. Ama, bu üst kurullarla Rekabet Kurumu arasındaki bağlantıların, eşgüdümün, karşılıklı ilişkinin iyi organize edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Yani, kişisel ilişkilerden ziyade, bunun

belli temellere bağlanması gerektiği kanaatindeyim. Örneğin bu üst kurullara verecekleri kararlar karşısında, tabii benim bildiğim kadarıyla, eğer yanılmıyorsam düzeltin, her hâlde idare mahkemelerine gitmek gerekiyor. Bu en son Telekom Üst Kurulunun Yasasında hem Rekabet Kurumunun, hem de Üst Kurulun yetkisi olduğunu görüyorum. Eğer yanlışım varsa düzeltin. Şimdi burada, Rekabet Kurumunun verdiği bir kararda, Ticaret Mahkemesine, Üst Kurulun verdiği bir kararda da İdare Mahkemesine gitmek gibi bir ikilem yaşanıyor. Tabii bunun da bir an önce çözülmesi lâzım. Çözülmesi lâzım; şöyle: İdare mahkemelerinden benim 8-10 senedir devam eden davalarım var maalesef. İdarî mahkemelerinde dava almamak için elimden geleni yapıyorum şimdi.

Onun için, bence teknolojik yenilikle birlikte bence bu yasayı çıkaranlar aynı zamanda Adalet Bakanlığıyla da bir eşgüdüm hâlinde olabilselerdi, belki bundan sonra yapılabilir. O zaman, bu teknolojileri anlayabilecek, en azından bilirkişinin verdiği raporun doğru ya da yanlışlığını tartışabilecek kadar konularına hâkim birtakım mahkemelerin kurulması ve bu işleyişin hızlanması gerektiği düşüncesindeyim. Aksi hâlde, bu da bizi, çok önemli ölçüde ileri teknolojiyi ve gelişmeyi ve bu değişimin hukuku dediğimiz hadiseleri yakalamak da bir hayli zorlayacaktır ve onun da ötesinde, doğru rekabet kurallarının işleyişine de engel olacağı kanaatindeyim. Dolayısıyla, bu konuda bir, yeni bir çalışma var mı, yok mu bilmiyorum. Sayın Karakelle belki bu konuda bir bilgi sahibi olabilir. Hukukçu olarak ben olaya baktığımda ve özellikle ticaret hukukçusu olarak baktığımda, önemli olan bizler için, piyasanın iyi çalışması, akışkan hâle gelmesi, verimli olması, tüketici için daha kolay ve daha iyi hizmetin, servisin sunulabilmesidir, bunların temin edilebilmesidir. Bunlar için de bu özgürlükleri, otonomiye, kurulları vesaireyi verirken, onlara maddî imkânları da ve kamu yararı ilkelerini de gözeterik, işleyişi sağlayacak enstrümanları da ellerine vermek gerekir diye düşünüyorum.

SORU ve CEVAP BÖLÜMÜ

Uğur EMEK - Son bölümde yaptığımız bir tespit çerçevesinde biraz daha belki açabilir misiniz diye merak ediyorum? Telekom'un hisselerinin önceden belirlenerek özelleştirilmesinin potansiyel probleminde belirttiniz. İşte %35'ini sattınız, 3 milyarlık yeni yatırım yapılacak. Bu adam %35'ini mi verecek, fazlayı kim verecek? Bu bile şunu göstermiyor mu, yani bu Telekom'un şu kadar hissesi şurada kalacak, bu kadar hissesi burada kalacak tartışmasının anlamsızlığı?

Diğer ülkelerde "Altın Hisse" uygulamasıyla bu iş çözülmüş. Güven Sak hocam da birkaç hafta önce yazmıştı, Türk ticaret hukukunun altın hisse uygulamasıyla yeteri kadar imtiyaz verebileceğini ve bunun zaten mevzuatımızda mümkün olduğunu. Bir ticaret hukukçusu olarak size onu da sormuş olayım. Yani, bu hissenin şurada, burada kalacak, şu kadar olacak tartışmalarının anlamsızlığı veya başka bir anlamı var; bu konuda fikrinizi alabilir miyim?

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Özellikle bir defa, temel itibarıyla ben hemen kendi anlattıklarına bir referans yollama yapacağım. Şimdi bir defa, üst kurullar bugün yeni olmaları nedeniyle belki bu yapılarını muhafaza ediyorlar. Üst kurullar şunu anlamak zorundalar. Yapmaları gereken iş, düzenledikleri kesimi idare etmek değil, yönetmek. Bu son derece önemli bir hâdise. Nitekim, sözgelimi bu stratejik araştırmaların Telekom'la ilgili konferansında Sayın Yurdal şöyle bir şey söylemişti: Zannederim yılbaşına doğruydum. Daha sonra Telekom'la ilgili bir toplantı daha düzenlendi. İşte "ben, GSM operatörlerinin ve diğer halk kesimlerinin görüşlerini alacağım, ona göre değerlendireceğim, o değerlendirme çerçevesinde de bir çalışma yapacağız" demişti. O zaman ben onu şunu söylemişim: Sen devletsin, sen idare etmek değil, yönetmekle, emretmekle yükümlüsün. Yani, GSM operatörlerinin, çünkü şu anki GSM operatörleriyle piyasaya yeni girecek olanların istekleri, çıkarları, istemleri son derece farklı olabilir rekabet açısından.

Söylediğin nokta tabii bu kesimi ilgilendiriyor. Aynı şekilde Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu aslında yönetmek durumunda; idare etmek değil. Eğer 13 tane bankayı satışa çıkarmış da, hiçbirini satamamışsanız, siz burayı yönetemiyorsunuz demektir aslında. Ama, kimsenin bunu görebildiği yok neticede. Yani neticede herkesin gördüğü ne? "Aman, bravo, DGM'ye gitmiş de şu olmuş, bu olmuş." Hiç kimsenin bunları gördüğü yok. Birçoğu kapatılmış. Sözgelimi, zamanında benim önerilerimdi, yazılı da yaptım, şubelere satın dedik, şunu satın, bunu satın dedik. Ama, bugün o bile başarı olarak görünüyor, yani birtakım bankaları kapatmak, etmek.

Burada Türkiye'nin kayıpları milyarlarla ölçülebilecek durumda değil. Dolayısıyla, bir defa üst kurulların mutlaka, kendi görevlerinin o kurumları idare etmek değil, o piyasayı yönetme olduğunu çok iyi biçimde anlamaları gerekiyor. Bu bir defa son derece önemli bir olay.

Altın hisse ve demin söylediğim noktalara gelince, aslında, bakın, esas olan şu tablodur, altın hisse değil: Bakın burada "British" Telekom'un Avrupa ve dünyanın her yerinde kurduğu ilişkiler anlatılıyor. Şimdi, bütün mesele burada, şimdi bu ilişkileri kurabilmekte. İngiliz Telekom'a, bakın bu kitapta yazmış, "Telekom'un yeniden yapılanması" diye, "Avrupa'da."

"British" Telekom 1997 yılında "Golden Share"i bırakmış, terk etmiş. "British" Telekom terk etti diye biz terk edeceğimiz anlamında değil bu. Çünkü "British" Telekom, yani daha doğrusu piyasada zaten son derece güçlü, hâkim duruma gelmiş, entegrasyonunu tamamlamış. Dolayısıyla, bu global perspektif zaten "British" Telekom'un temsil ettiği kamu yararına zaten gereğince hizmet ediyor.

Türkiye bu konuda daha dikkatli olmak zorunda. Ama, demin dediğim gibi, bu üst kurulun özellikle yönettiğini iyi bilmesi gerekiyor. Bu nokta son derece önemli. Yoksa, aslında, diyelim ki "Golden Share" olmasa bile, temelde bana göre bu bir kamu hizmetidir.

Kamu yararı gerektiğinde, o kamu yararının sahibi olan siyasî irade ve devlet her zaman buna müdahale edebilir. Bu çerçeveyi çok doğru biçimde çizmek lâzım. Bunu da, az önce söylediğim gibi, üst kurullar, bu anlayış ve çerçeve eğer yerleştirilirse, onu yapabilecek hâle gelirler.

Tabii ikinci nokta da, teknolojinin bildiğimiz rekabet kurallarıyla yönetilemeyeceği; bu da son derece önemli bir husus. Dolayısıyla, buradaki hâdiselere baktığımızda, rekabetin düzgün işleyebilmesi için öncelikle mevcut durumun, -onun için anlattım ben siyasî iradenin yapabileceklerini- mevcut durumun optimum seviyede değerlendirilmesi gerekiyor. Yani, bunları yapamadığınız sürece üst kurulların da zaten yapacağı işlevler bir hayli sınırlandırılmış oluyor. Sözelimi, stratejik operatör üç yıl önce lazımdı, bugün lâzım değil mi; bu stratejilerin bir defa, bunların düzgün bir şekilde kararlaştırılması, tartışılması lâzım.

Geçenlerde Dünya Bankasının eski Başkanlarından Karaosmanoğlu'nun bir konferansı vardı, orada çok güzel bir şey anlatmış. Diyor ki, "İsmet İnönü döneminde Devlet Planlama Teşkilatıyla yapılan görüşmeler 15-20 gün sürerdi ve her bir konuyu anlatan, yani o sektörle ilgili anlatana değişik sorular sorardı ve bu tartışmalardan yeni görüşler ortaya çıkardı." diyor.

Türkiye, bir defa tartışmayan bir ülke; Tartışmayınca hiçbir şey üretemiyorsunuz. Parlamentoda da tartışmıyor, diğer yerlerde de tartışmıyor. Görüyoruz, hukukî meseleleri televizyonda bol bol gazeteciler tartışıyor. Yani, böyle tersine döngülü bir ülke. O nedenle, bence her taşı yerine sağlıklı oturtmak gerekiyor ve bunun da temelinde, az önce söylediğim gibi, doğru kararın doğru biçimde alınması gerekiyor. Yani, stratejik operatör üç yıl önce gerekliydi, şimdi gerekli mi; onun için düşünülmesi gerekiyor.

Stratejik operatör eğer gerekliyse, o stratejik operatörün seçimine ilişkin şartnamenin ve onun Türk ortağının yine rekabet kuralları çerçevesinde çok dikkatli dizayn ve "difayn" edilmesi gerekiyor. Çünkü neticede, GSM operatörleri bugün Anayasa Mahkemesinin kararı fiilen ortadan kaldırdılar. Çok basit örnek vereyim ben size. Bu belki birçoğunun gözünden kaçtı. Ben Anayasa Mahkemesine üç yıl önce anlattım. Hatta, bu kısımdaki eksikliklerin birçok yönü itibarıyla, Sayın Güneş Taner'e de yıllar önce yazdım. O yazdığım şeylerin bir kısmının, Sayın Taner, doğru olduğunu da söyledi. Ama, hâlâ onların birçokları da maalesef yapılamadı. Şimdi, Anayasa Mahkemesi ne diyor? İşte, " % 49'a kadar satabilirsiniz."

Telekom özelleştirmesi dediğimiz zaman, aslında bu satılan "Airtime"dir. Yani, konuşma zamanıdır. Yoksa, Telekom'un, Fethiye'deki, sahildeki binası filan değildir ki. Artık onları aşmış. Belki o binalara filan da yakın zamanda gerek kalmayacak. Dolayısıyla, gerçek değeri "Airtime" olduğunu düşünürsek, bugün 12 milyon mobil telefon var, 20 milyon da sabit telefon var Telekom'un elinde.

Bir tane mobil telefon, yapılan hesaplamalara göre, en az dört tane sabit telefonun gelimine eşit. Çarptığımız zaman 4'le 12'yi, 48 milyon çıkıyor. Geri tarafta, devletin elinde 20 milyon sabit telefon. Zaten % 70'i özelleşmiş, gitmiş. Bu işte, az önceki tartışmadan da anlayacağınız üzere, bunu hep söylüyorum ben, aslında fiilen Anayasa Mahkemesi kararı ortadan kalkmış. Bunu zamanında, onu Anayasa Mahkemesine, diğer yerlere de söyledik. İşte az önceki sorun burada da yine karşımıza çıkıyor. O nedenle, burada bizim bu saatten sonra bakacağımız en önemli hâdise, kime hizmet ettiğini bu üst kurulların bilmesi. İdare değil de, yönetmek zorunda olduklarını bilmeleri ve bu gelişen teknoloji, bilinen rekabet kurallarıyla yönetemeyecekleri ve değişimin hukukunu bulmaları gerektiği hususudur. Bence bunlara önem vermek gerekiyor bundan sonra. Hani İngiltere'de de, az önce söylediğim gibi, bu küreselleşme çerçevesi içinde herkes bir savunma mekanizması kurar. Yani, bugün bakıyorsunuz, bir antibiyotik bir müddet sonra işlemez hâle geliyor; çünkü, mikrop dediğimiz minnacık yaratık ona karşı tedbir alıyor. Yani, Türkiye koskoca ülke; minnacık mikrobun yaptığını da mı yapamayacak? Yani Türkiye, bu hâle düşecek kadar doğru yönetilemeyen bir ülke olamaz. Böyle bir şey zaten düşünülemez. Ama, dediğim gibi, bunların hepsi salt

hukukçularla çözülecek hadiseler değil. Bir defa öncelik, siyasî iradenin bunu tartışmaya hazır olmasından geçiyor. Önce siyasî irade bunu tartışacak; stratejiyi koyacak. Bunu koyarken de teknolojiden yararlanacak. Ondan sonra da hukukçuya gelip soracak. Ben, böyle bir stratejiyi, böyle bir teknolojiyle yapmak istiyorum, bunun kurallarını nasıl koymam gerekecek, bunun doğrusu nedir diye soracak, tartışacak. Yani, bu sadece benim çözeceğim ya da birkaç kişinin çözeceği bir hâdise değil. Bu stratejiyi devlet benimseyecek. Meselâ geçende Telekom'un, Sayın Yurdal'ın yaptığı güzel bir şey vardı; hepimize de birtakım bilgiler sordu, bir komisyon kuruluyor, nasıl olsun bu Komisyon diye. Son derece iyi bir bu yaklaşımdı. Ben de o Komisyon'un aslında Tüketici Komisyon'u olması gerektiğini söyledim. Yani, birtakım işlerin organizasyonundan ziyade, tüketicileri temsil eden bir Komisyon olması gerektiğini söyledim. Bu dediklerimi de aşağı yukarı yazılı olarak açıkladım.

İşte bu birlikte tartışmalardan üretilecek bir hâdisedir. Ama, sanki Sayın Kemal Derviş'le Enis Öksüz arasındaki bir tartışma gibi göründü çoğu hâdiseler. Aslında gayet doğaldı bu tartışmaların olması. Ben isterdim ki, bu tartışmalar daha şeffaf bir atmosferde ve Parlamentonun içinde yapılsaydı. Çünkü, neticede bizim yaptığımız tartışmaların hiçbir önemi yok. Önemli olan, siyasî iradenin orada tartışmaya katılması ve kararı alırken neden aldığını bilmesi önemliydi.

Bir parlamenterle bunları konuştuğumda, "Ne güzel olurdu bunları tartışsaydık." dedi. Bence çok şanssız bu Türkiye için. Aslında bunları tartışıp, politikayı teknik verileriyle düzgün biçimde koyabilse fevkalâde yararlı olur. İşte o altın hisse ve diğer sakıncalar da, yani bunları yazarken onları göremiyorlar tabii. Çünkü, görebilmeleri için tartışmaları lâzım. Ben, yani böyle çok süper zekâ bir adam da değilim ki, baktığım kitaplardan, okuduğum şeylerden bunu görüyorum. Ama, burada temel olan şeyin ne olduğunu görüyorum. Birincisi, bu paralar Hazineye gitmesin, entegrasyona ve teknolojiye kullanılsın; bu benim buluşum değil ki, İngiliz bulmuş, Fransız da bulmuş. Burada aşağı yukarı üç buçuk sene önce Sayın Güneş Taner'e yazdığım yazı var. Onun verdiği, "doğrusun" diye verdiği cevap var. İşte burada da ayrıca yurt dışında yayınlanan bir kitapta, yine regülasyonla ilgili yazdıklarım var. Aşağı yukarı bunları söylüyorum.

Bunlar çok böyle bilinmeyen şeyler değil. Ama bunların, ülkemizin çıkarları doğrultusunda adaptasyonu gerekiyor. Nasıl ki İngiliz, kendi çıkarları doğrultusunda böyle bir entegrasyonu bulmuş, sizin de bu entegrasyonu doğru yapmanız gerekiyor. Meselâ altın hisseyi 97'de terk etmiş. Siz terk etmeyeceksiniz. Daha başka, teknolojik çerçeve içinde gelişime ayak uyduracaksınız.

Bunun için de yeni teknolojiye, yeni araştırma, geliştirme üniteleri kurarak, geleceği yakalayacaksınız. Geleceği yakalayamayan millet geri kalmaya mahkûm. Mesele bu.

Uğur EMEK - Ben, Türk Telekom AŞ'nin yönetiminin paylaşımı açısından sormuştum sorumu. Telekom düzenleme Kurulunun ayrı bir tarafta duruyor olduğunu biliyoruz, sektörü düzenlemekle ilgili. Oradaki mülkiyet ilişkisi özel de olsa, kamu da olsa Telekom Kurumu operatörü düzenleyecek ve denetleyecek, yani o orda var.

Ben sadece, son dönemde güvenlik endişesiyle Telekom AŞ'nin hisse dağılımı, %51 kamu, özel paylaşımı çerçevesinde düşünmüştüm ve altın hisse de, Türk ticaret hukuku çerçevesinde imtiyazlı hisse, özellikle askerin güvenlik endişesi çerçevesinde verilen bir hissi. O manada anladığımı doğru mu anladım diye sormuştum.

Yani, Düzenleyici Kurumun oradaki fonksiyonunu biliyoruz, orada bir üst taraf olarak. Bir şeye de katılmadığımı söylemek istiyorum. Bu zaten, yine mülkiyet ilişkilerine geliyoruz, takılıyoruz, özelleştirmeden geline gelirin, sırf Telekom için değil, tüm özelleştirme gelirlerinin Hazineye gelmesinin belirli bir mantığı ve rasyoneli var bence. Çünkü, yıllardır bu sektörler, bu ve benzeri sektörler kamu hizmeti mantığı çerçevesinde devlet tarafından sübvansedildi. Bu sübvansiyonun, işte son ekonomik programda açıklandı, %80 iç borçla karşı karşıyayız. 154 milyar dolar. Yıllarca buralar sübvansedildi. Artık buralar da bu borcunu ödeyecek. O çerçevede de baktığımızda, Telekom'u da özelleştirdiğimizde, Demiryollarını da özelleştirdiğimizde, başka yerleri de özelleştirdiğimizde para yine Hazineye gelecek. Çünkü Hazine, benim vergilerimle yıllardır onları sübvansedti. Onun mantığı var. Ama, mülkiyet ilişkisinin, bu yüzdelik ilişkileri böldüğümüz zaman, özel sektöre %100'ünü de verebiliyoruz dediğimiz zaman, zaten o yatırımı onlar yapacak; devlet yapmayacak benim kendi rasyonelimle. Teşekkür ediyorum.

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Şimdi, o noktada şöyle bir ayırım yapmakta yarar var: Elbette, %100 olursa onlar yapmak zorunda. Ama, düşünün ki, stratejik operatör dediğimiz, geldiğinde belli bir hisse alacak. Yani hiçbir şirket, tamamını alayım, gideyim demez, özellikle böylesine riskli bir ülkenin ekonomisinde.

Orada söylemek istediğim şu: Zaman içinde diyelim yüzde 30'unu aldı, yatırım yap diyecek. Değil mi? Normalde bu. Teknolojik açıdan gerektiğini de biliyoruz, yani bunu herkes de kabul ediyor. Dünyadaki uygulamaları da böyle olmuş zaten. O zaman, ya sermayeyi artır diyecek ya da buraya katıl diyecek. O zaman, senin geri satacağın hisseler, eğer teknolojik yeniliğe katılırsanız hisselerin

değeri de artacak haliyle. Benim demek istediğim bu. Yani, kendi kendini değer hâline getiren yatırımlar. Yani, Hazineye verilmesin de, çarçur edilmesin anlamında değil. Zaten öyle anlamadığımızı da biliyorum. Ama, Hazine'ye verilmesin, ama kendi içinde, bünyesinin güçlendirilerek, devlet için daha değerli hâle getirilsin; demek istediğim bu. Çünkü, yarısını, diyelim ki %25'ini sattınız stratejik operatörün, %5'i de işte PTT çalışanlarının, geriye ne? %70. Onu, bu alınan parayla yeniden değerlendirebilirsiniz, geri kalan kısmını ve üstelik de, karşı taraftan, yani %30 giren adamdan, giren stratejik operatörden de sermaye akımını sağlamış olursunuz. Dolayısıyla, diğer kalan kısmını satsanız bile, o satacağınız kısım aslında daha büyük değerlerle satılmış olacaktır. Ama, bu tabii bir politika sonucu olabilir; onu demek istedim. Yani, bunların doğru olup olmadığının da tartışılması lâzım. Bu sadece benim açımdan öneri açıkçası.

Bir Katılımcı - Şunu diyebilir miyim? %100'ünün katılmasında bir sakınca yok.

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Onun da tartışılması lâzım. Yani ben ne diyorum? İngiltere 97'de terk etmiş altın hisseyi. Niye? Çünkü böyle bir entegrasyonu yapmış. Her şey orada, İngiltere'de. İşte meselâ Telekom özelleştirilmesinin İngiltere'deki sebebi bile değişik. Orada Telekom'un özelleştirilmesinin tek sebebi, bizdeki birçok şey, bir kısım yazarların dediği gibi, Avrupa Birliği ve de IMF komiserlerinin söylediği gibi, sırf globalleşmek için yapılmamış; belli bir mantığı var. Yani sırf, özelleştireyim, özelleştirme güzel iştir diye yapılmamış. Orada sadece, para piyasalarının güçlendirilmesi ve bu "Market"e Telekom'un da girmesinin sağlanması için yapılmış. Yani yoksa, bizdeki birçok ahkâm kesenlerin dediği gibi, sırf özelleştirelim, işte özel sektörde şu olsun diye değil. Ekonomik hadiseler bir ihtiyaçtan kaynaklanıyor. O ihtiyaç da ona göre düzenlenmiş. Şimdi, bizim buradaki hadisemiz, küreselleşmenin bizim üzerimizde yarattığı baskı ve piyasaların bu çerçevede oluşmasından kaynaklanıyor. Bu oluşuma karşı nasıl bir tedbir alınmalı, neler yapılmalı; bunlar tartışılmalı. Ama, Telekom'da özellikle gördüğüm bir gerçek. Çünkü yıllardan beri bunu hem hukuk alanında, hem de diğer alanlarda takip ediyoruz. Teknolojiyi, teknolojiyi bildiğimiz kurullarla, rekabet kurallarıyla filan çözmek mümkün değil açıkçası. Bunu anlatmak istiyorum. Burada öncelikle siyasî iradenin belirleyeceği bir strateji olmalı. %30 mu satılacak, 70 mi satılacak, hangi çerçevede satılacak; daha çok bunların üzerinde tartışmaların olması gerekiyor. Yoksa, bununla şu kararı alacak, bu kararı alacak; çok fazla önemi yok. Demin dediğim gibi, kamu hizmeti gerekçesine her zaman müdahale etmek mümkün. En azından, meselâ az önceki tartışmaya bir boyut getirmek için, tüketici mahkemeleri var ve tüketici olarak her zaman bu tür kararlara müracaat etme imkânı vardır insanların, tüketicilerin, tüketici örgütlerinin, her neyse. Ama,

temelde, hangi %100'ünün satılmasına ben evet diyor durumda değilim; çünkü ben teknik adam değilim ve üstelik Telekom piyasasını ekonomist anlamda bilen de değilim. Ama benim düşünceme göre, karar alma yöntemi için yapılacak şey, siyasî iradenin bunu geniş boyutlu bir tartışmaya açması, Türkiye'nin koşulları çerçevesinde Türkiye ne yapmalıdır? Bunun kararını verip, ona göre hareket etmelidir; yoksa Sayın Derviş'le Öksüz'ün tartışması anlamında geçmemelidir. Ama maalesef o noktaya geldi. İki taraf da kendi açısından haklı. Çünkü, bir taraf mümkün olduğu kadar para temin etmeye çalışıyor, Dünya Bankasından borç alıyorsunuz. O borçları babasının hayrına vermiyor ki; üç ay, dört ay sonra geri isteyecek. Siz, devleti üretir hâle getirmezseniz, devlet üretmezse, ondan sonra yapacağımız fazla bir şey yok. Daha büyük bir şeyle, borç ihtiyacıyla karşı karşıya kalırsınız.

Onun için, özellikle bu alınan borçları devlet olarak, tabii borcunuz namusunuzdur; onu ödemek için devleti üretir hâle getirmek, daha az borçlanabilmek için gerekli koşulları her alanda nasıl yaparsınız; bunların stratejisini iyi çizmek gerekiyor. İyi çizmediğiniz takdirde tabii sonucu felâket. Biliyorsunuz Osmanlının da esas çöküşünün nedeni, ithalata teşvik vermesi, ihracattan vergi almasından kaynaklanıyordu. Yani, ekonomik nedenlerinden bir tanesi de buydu. Fransa'yla ve diğer ülkelerle yapılan ilişkilerde. Dolayısıyla siyasî irade, yapacağı yanlışlıklarla bizi yanlış yönetebilir ve bunun bedelini de hep beraber ödeyebiliriz. Ama, buna katlanabilmek ve bunun doğrusunu bulabilmek için bu işi bilenlerle tartışmak gerekiyor. Çünkü, neticede varacağımız sonuca etkili olacak tek şey bilgidir. Bilgi olmadan bir neticeye varamazsınız.

Ama, hukukçu olarak bu altın hisse ve vesair konularda ben özellikle bunun bir kamu hizmeti olduğunun unutulmamasını, temennimin bu olduğunu, Batıda da bu yönde düzenlemeler olduğunu, ama zaman içinde bu özelliklerinin de bir kısmı itibarıyla, teknolojik gelişme nedeniyle törpüleyebilme imkanı da bulunduğunu, ama mevcut durum için de her ülke kendi yararını doğru biçimde tartışarak çizmelidir diyorum. Sonuç olarak düşüncem bu.

Bülent GÖKDEMİR - Rekabet Kurumu. Bir soru değil de, özelleştirme gelirlerinin Hazineye aktarılmasıyla ilgili olarak yeni bir açılım getirmek istiyorum. Şimdi, bir fikir olarak, teoride özelleştirme gelirlinin araştırma, geliştirme için ya da yeni yatırımlar için kullanılması, bu doğru bir mantık, çok da etkin bir uygulama olurdu belki. Ancak, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşulları ve makro ekonomik dengeleri de gözetmek gerekir diyorum. Bizim IMF'e verdiğimiz taahhütlere göre, önümüzdeki üç yıl içerisinde ortalama faiz dışı bütçe fazlasının %6'lar seviyesinde olması gerekiyor. 80'den sonraki en yüksek oran 2000 yılında gerçekleştirildi, % 6'lar seviyesinde yine. Özelleştirme gelirleri çıkarıldığı zaman %4.5'e düşüyor bu oran, ki bu da gösteriyor ki, önümüzdeki üç

yıl IMF'e verdiğimiz taahhütleri yerine getirebilmemiz için özelleştirme gelirlerini Hazineye aktarmak zorunluluğumuz var. Tabii bu sene yine IMF'ten alacağımız yardımların yaklaşık 9-9.5 milyar dolarını yine Hazinesinin iç borç çevriminde kullanılacağını da göz önüne aldığımızda, bu bir zorunluluk olarak ortaya çıktı diye düşünüyorum. Yalnızca böyle bir açıklama getirmek istedim.

Oğuzkan GÜZEL - Rekabet Kurumu. Şimdi, regülasyon ve rekabet ilişkisi dendiğinde, regülasyon dendiğinde, sunumunuzda da birçok kavram geçti, özellikle şu kavramların önemli olduğunu görüyoruz: İşte kamu hizmeti, kamu yararı, kamu hizmetinin görülmesi kavramı ve kamu hizmetinin denetlenmesi kavramları.

Regülasyon kurumlarının oluşumunda da artık kamunun görevinin, kamu hizmetinin görülmesinde bilfiil işte şirketler yoluyla vesair yoluyla, KİT'ler yoluyla kamu hizmetlerini sunmak olmaktan çıkartılarak, özelleştirmeler yoluyla kamu hizmetinin görülmesinden denetlenmesine doğru bir geçiş görülmekte. Bunda da kamu hizmeti niteliği değişmeyeceği için, bazı söylediğiniz hususların, kamu yararı nasıl korunabilir şeklinde denetlenmesi ortaya çıkıyor.

Bu yapılan, şu anda Türkiye'nin de yaşadığı değişim, devletin ekonomik faaliyetlerden, devletin üretim dediğiniz faaliyetlerden belki çekilip, bunun denetimine daha çok ağırlık verilmesine doğru bir değişim. Yani, devlet nasıl borcunu ödeyecek dediğimiz nokta da, devlet vergilerle, yani ekonominin büyümesiyle oluşacak vergilerle, hazinenin gelirleriyle bu borçlarını ödeyecek.

Şimdi, devletin tek tek kendi yaptığı durumlarda, işte bankacılık sektöründe verdiği görevler dediğimiz görevlerle sektörün tamamını batırma noktasına geldi. Telekom çalışması, ekonomik rasyonaliteyle çalışması daha önemlidir gibi bir açıklama yapılması durumu gündeme gelebiliyor.

Yani sizce, denetim olarak regülasyon kurumların önemi mi, yoka, "yönetim" dediniz, yani bu idare etmekle yönetmek olarak tanımladığınız husus nedir? Yani, biz kamu ağırlığını hâlâ sürdürelim mi? Devlet üretsinsin mi, yoksa devlet denetlesin mi?

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Zaten benim söylediğim konu o, özellikle temel olarak vurgulamak istediğim o. Regülâtör dediğimiz organlar kamu hizmetini yönetsinler diyorum. Bir defa, idare etmesinler. İdare ederseniz, aynen bugün olduğu gibi, işte DGM, şak, şak, şak, bilmemle şak, şak, şak; basında görüyoruz. Yani, şimdi 13 tane bankanın hiçbirinin satılamayışının hesabını hiç kimse sormuyor ve hesap sorulması gereken adamlar kamuoyunda çok başarılı insanlar ve bankacılar olarak görünüyor. Yani, böylesine büyük bir yanlış olabilir mi bir ülkede? Yani çok basit bir olay. Bu, temel ilkedden

kaynaklanıyor. Yönetmek demek, bu bankaları en kısa, en optimum kârla ya kapatmak ya devam ettirmek ya satmaktır. Bildiğim bir kural var, "BDDK" yönetilmelidir, Telekom Kurumu yönetilmelidir; idare edilmemelidir. Şu anda ben yönetildiği kanaatinde değilim; idare edildiği kanaatindeyim bu kurumların. Sebebi de şu: Hâlâ dediğim gibi, siyasî iradede kaynaklanıyor. Sen otonomsun, kanunda otonom oldun diye otonom olmaz ki, özerk olmaz ki. Yani, neticede siyasî iradenin bunu içine sindirebilmesi lâzım. Sindirebilmesi için de, benim kanaatime göre, biraz zaman geçecek. Ama, temel prensiplerini bir an önce koymak zorunda Türkiye. Ve Türkiye, özellikle üretmek zorunda. Yani, vergi almanın tek yolu üretmektir.

Ben, az önceki arkadaşımın da görüşü çerçevesinde şunu söyleyeyim: Hazineye borç ödemek; bunlar tabii bizim taahhütlerimiz, yükümlülüğümüz, bunların hepsini anlıyorum; ama üretmek ödememiz gerekiyor. Yani, bu nokta son derece önemli.

Eğer siz, eldeki varlıkları daha iyi değerlendirirseniz, kaldı ki, birçoğunuz ekonomist bildiğim kadarıyla, elinizdeki varlıkları, Avrupa'daki örneklerinde olduğu gibi, yeniden değerlendirmek suretiyle satmanız hâlinde Hazineye çok daha fazla para gelmesi ve çok daha fazla yatırım yapılması, çok daha fazla borç ödenmesi anlamındadır.

Ben şunu açıkçası söyleyeyim: Özellikle yabancı şirketlerle çok iç içe olmam, şuna inanın: Mesele sadece paranın ödenmesi değildir. Türkiye'de aslında yabancı yatırımcının görmek istediği sağlıklı ve güvenilir bir piyasa ortamının bulunmasıdır. Yoksa, borcun şu gün ödenmesi, bu gün ödenmesi değil. Gerekirse bunlar ertelenebilir. Önemli olan, Türkiye'deki yanlışlıkların düzeltilebilmesi. Özellikle sağlıklı piyasa koşullarının geliştirilmesi gerekiyor. Çünkü, yabancı, kimin ne zaman ne yapacağı bilmediği bir ortamda hareket etmek istemiyor açıkçası. Keza, Rekabet Kurumunun önemi burada. "RTÜK" gibi diğer kuruluşların, üst kurulların da, tabii kurulların da önemi burada, orada sözgelimi, diyelim ki, bir medya patronuysa o adam, kerestecilik, bilmem necilik vesaire filan yapamamalı. Yani, bu kuralları koymadığımız ve serbest piyasanın oluşumunu sağlayamadığımız sürece, ki regülâtör de zaten yönetirken, onları özel sektörün aracılığıyla ve rekabetle, rekabeti doğru uygulayarak yönetecek. Aslında bunu yapmamız gerekiyor. Devletin bir an önce işleyişini sağlayıp, üretmeyi sağlamamız gerekiyor. Ana amaç, borcu ödemek için birtakım şeyleri satmak değil, üretmek, üretmek satmak ve devleti üretir hâle getirmek. Atıl yapısından kurtarıp, bir an önce böyle soruşturmalarla, şunlarla bunlarla uğraşmaktansa, devletin işleyişini düzgün hâle getirmek gerekiyor. Benim söylemek istediğim temelde bu.

Bunu yaparken de, bakınız, hukuk kuralları ne kadar önemli, az önce anlattım, yani bankacılık sektöründe 150 milyar dolar, şu anda piyasayı işletir hâlde olmaktan uzak. Niye uzak? Çünkü, birçok daha önce batan bankadan da biliyoruz gelen haberler, gazete haberleri vesaireyle de. Çünkü, kendi %50'sini, %25'ini kullanacağına, öz kaynaklarının, tamamına yakınına meselâ kullanmış.

Şimdi, çok açık bir şey var. Bankalar bu kurala riayet etmiş olsaydı ne yapacaklardı? O zaman tüketicinin kapısını aşındıracaklardı. "Aman Allah'im, gel." diyeceklerdi. "Otomobili, tüketici faizi %5 mi, %2'yle veriyorum." diyecekti, "%1'le veriyorum." Çünkü mecburdu. Şimdi, kuralı doğru uyguladığımız zaman, bakın, rekabete nasıl hizmet ediyorsunuz? Piyasayı ve enflasyonu, yani Türkiye'de problemler çok zor değil ki. Türkiye'de para var, kaynak var, her şey var. Önemli olan, Türkiye'de doğru "Management" yok. Doğru "Management"i de siyasî irade yapacak. Ve bunu da Türkiye'de her zaman yapacak siyasî iradenin ben mevcut olduğuna inanıyorum. Sadece tartışmalı, doğruyu bulmak için araştırmalı; demek istediğim sadece bu. Hazineyle ilgili de üretmek bir şeyler yapmamız lâzım. Yoksa, devamlı borç arayan bir ülke hâline geliriz.

Türkiye, tabii bir yerde kendi gücünü çok fazla bilen bir ülke değil kanaatindeyim ben. Çünkü, bir defa, her şeyden önce, eğer IMF, Dünya Bankası bugün bir yardım yapıyorsa, elbette yapar. Yani, öyle bir insan düşünün, icabında kanını satıp borcunu ödüyor. Böyle bir adama ben her zaman borç veririm. Yani, neticede ödenebilir hâle gelmesini istiyor. Ama ülke olarak da sen kendin, devleti üretir hâle getireceksin onurlu bir şekilde.

Oğuzkan GÜZEL - Tamamlamak bakımından; şimdi bankalarla ilgili verdiğiniz *kaynakların kullanılması örneğinin de*, %25 öz kaynaklarla ilgili bir sınır ve bu öz kaynaklar, aktif toplamıyla örtüşen bir şey değil, o 40 milyar dolardan daha düşük limit arz eden bir husus. Burada gözden kaçmaması gereken nokta; asıl devletin borçlanma gereğinin bankaları batırması olması. Yani, şimdi bankaların pasifinde toplandığı mevduatlar, yurt dışından aldığı kredilerden oluşan kaynakların 1/3'ünden fazlasını, %50'sini, %55'ini devlete borç verir duruma geldiyse bankacılık sistemi, bunun da işte yüzde 10-15'ini de öz kaynaklardaki o limitlerle kötüye kullanmalara bıraktıysa, piyasaya da %20-30'luk bir dilim kaldıysa, piyasa parasız, işte çalışamaz hâle gelebilir. Burada kuralların uygulanması bu noktada önemli. Fakat, devletin bu borçlanma gereğinin de azaltılması, harcamalarının da azaltılması gereğini de atlamamak gerektiğini düşünüyorum.

Mesut EROL - Devlet Planlama Teşkilatı. Danıştay'ın yerindelik denetimi yapmadığından bahsettiniz. Yani, Danıştay'ın yerindelik denetimi de

yapması gerektiğini düşünüyor musunuz veya Danıştay bu yerindelik denetimini yaparsa nereye kadar yapacak? Bununla alakalı ölçü ve kıstasları neler olacak?

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - Bu özellikle bildiğimiz 13 banka açısından devlet kâğıtlarının alınması diye bir şey yok. O dediğim kural geçerli. Diğer bankalar açısından veya bankacılık sektörünün genel krizi boyutunda haklısınız; o tabii doğru. Ama, dediğim gibi, bu tabii yönetmeyle ilgili bir hâdise. Değil mi? Bu yanlış yöneten kişiler bir bakıyoruz ödül alıyorlar filan. Yani, böyle garip bir ülkede yaşıyoruz değil mi neticede? Yanlış yönetenler büyük ödüller alıyor. Nasıl oluyor bu anlamıyorum. Ama bence, tabii o, yani kendi kahramanları da kendisi gibi yaratıyor o ortamı; bence ondan kaynaklanıyor.

Gözden kaçırılmaması gereken bir konu var. Danıştay üyelerinden birinin, bu Hollanda Danıştay'ına ilişkin yaptığı bir çalışma var, kitap var, orada özellikle gördüm. Danıştay'ın, özellikle bu imtiyaz sözleşmeleri, diğer hâdiseleri incelemesinde, Yargıtay'a oranla, ki Danıştay daha yeni bir kanun olduğu için bir avantajı var. dediğim gibi, gerektiğinde uzman çağırabiliyor, gerekli bilgileri alabiliyor. Az da olsa uzmana para ödüyor ama, neticede bir kamu görevi olduğu için, kimi çağırma işi bilen, mutlaka gider.

Danıştay'da sadece hukuka uygunluk, yani yapılan sözleşmenin, bildiğimiz normal hukuk normları çerçevesinde doğru olup olmadığını onaylıyor, hukuka uygunluğunu. Yerindelik denetimi, ki meselâ Hollânda Danıştay'ında bu özellikle var, o yapılan, verilen imtiyazın kamu yararı açısından, ticarî yarar açısından, vesair yararları açısından gerçekten ülke için gerekli mi, ülke için zorunlu mu? Bu tür bir araştırmayı yapmak anlamına geliyor. Yani, bir anlamda Danıştay'ın onayı Hollanda'da, yatırımı da onaylamak anlamına geliyor, yani hukuken tescil etmek anlamına geliyor. Ki bu oldukça önemli bir güvence yabancı yatırımcı için ya da imtiyaz sahibi için. Bu anlama geliyor.

Mesut EROL - Danıştay bunu yaptığı zaman, bunu yapması gereken zaten hükümet, yani hükümet, bu proje orası için yeterli midir, doğru mudur, değil midir şeklinde, bu her türlü etüdünü yapıp, ona göre karar vermiş olması lâzım ki, parlamenter sistemin erkler ayırımını da düşündüğümüz zaman, yasama, yürütmenin ayrı ayrı olması gerektiğini, hükümetin bu hesapları yapıp, ona göre karar vermesi lâzım. Eğer Danıştay da buraya girmeye kalkarsa, hükümete, bir nevi de, yaptığı işe müdahale şekline de bürünebilir bu yani; öyle bir sakıncası söz konusu olabilir.

Av. Y. Selim SARIİBRAHİMOĞLU - O dediğinizde haklısınız ama, neticede kamu yararına yönelik bir kamu imtiyazı söz konusu olduğu için, Hollânda Danıştay'ı bunu derinliğine, yerinde mi, değil midir şeklinde bir incelemeye tabii tutmuş. Tabii o, bakış açımıza bağlı. Yani şöyle söyleyeyim: Bu

niye problem oldu? Problem olmasının nedeni şu? Eğer hâdiseler Parlamentoda yeterince tartışılabilse, yani siyasî irade, az önce dediğim gibi, tartışsa, zaten bu problemler gündeme gelmez. Çünkü, neticede kamu yararı, ülke yararı, bu yapılan yatırımlarda zaten öncelikli, zaten temel, zaten Anayasaca, Anayasadan temellerini alan hâdiseler.

Dolayısıyla, ona aykırı bir durumun millî parlamentodan çıkması zaten söz konusu olamaz. Yani mesele bu. Dolayısıyla, işin pratiğiyle çok ilgili bu hâdiseler. Yani demek istediğim şu: Neticede bu yönetim, "Management" dediğimiz hâdiseler son derece büyük ve siyasî iradenin "Management"i tabii, son derece büyük bir önem taşıyor. Yoksa, geri kalan şeylerin hepsi tali hâdiseler. Önemli olan, az önce de belirttiğim gibi, devleti üretir hâle getirmek; bu çok önemli bir şey. Herkesin kendi fonksiyonlarını doğru biçimde yerine getirebilmesi. Üst kurullar, dediğim gibi, idare etmek değil, yönetmeyi becerebilmesi. Bunun gibi birtakım hadiseler. Yani, aslında ben bu ülkenin sorunlarının çok fazla olduğuna inanmıyorum. Önemli olan; her türlü imkânı var, son derece genç bir nüfusu var. Sonra, stratejik açıdan baktığımızda, Türkiye gerçekten, yani Türkiye'yi kaybeden Ortadoğu'yu kaybeder. Bu açık. Avrupa Birliği için de bu böyle, Amerika için de bu böyle. Amerika o nedenle Türkiye'yle bu kadar ilgili.

Stratejik önem derken, hani eskisi gibi, yok efendim, iki tane kıtanın önünde bulunuyoruz filan anlamında değil bu. 18 tane ülkeyle karşılıklı anlaşmamız var, biliyorsunuz, Türkiye'nin. Sizler gayet yakinen bilirsiniz, bu anlaşma yaptığımız ülkelerin yaklaşık dünya petrol rezervinin 2/3'sini, gaz rezervinin de 1/3'ünü barındıran ülkeler. Ve ayrıca Türkiye, gerek Türki Cumhuriyetleri üzerinde, gerek Kafkaslar'da, gerekse Ortadoğu'da şu veya bu şekilde etkisi olan, gücü olan bir ülke. Basit bir örnek vermek gerekirse, bir gün Birleşmiş Milletler Türkiye temsilcisi Kazakistan'a gittiğinde bir konuşma yapıyor ve konuşma sırasında Türkçe olarak, "Türkiye'den size selâm getirdim.", hatta "Getirmişem" gibi söz sarf ediyor. Ve şunu söyledi: "Nazarbayev dahil olmak üzere herkes ayağa kalktı ve 5-10 dakika beni alkışladı durmadan." diyor. Yani Türkiye, aslında kendi gücünün farkında değil. Bunun nedeni de, Dünya Bankasının da yaptığı tespitlere göre bence, bu tür finansal kriz yaşayan ülkelerde toplumsal psikolojik bozukluklar olduğu, yani birtakım hasarlar olduğu şeklinde çalışmalar, yazılar var okuyoruz.

Dolayısıyla, bu tabii bizim kendi gücümüzü fark etmemizi ve bilincimizi sağlamlaştırmamızı engelleyen hâdiseler. Ama, dediğim gibi, daha çok çalışırsak, daha çok bilgiye sahip olabilirsek, hammadde kaynaklarımız artar ve o kaynaklar da bizi, araştırarak, doğru neticeye götürür kanaatindeyim. Ve bir ülkenin de, sürekli dışarıdan gelecek kaynaklarla yola çıkması da son derece yanlış. Zaten en

büyük yanlışıımız, "Dış mihraklar şöyle yapıyor, böyle yapıyor." diyoruz, ondan sonra da dış mihraktan yardım bekliyoruz. Yani, bir defa bu kafayı değiştireceğiz. Önce kendi kaynaklarımıza başvuracağız. Eğer sende bu ortam yoksa, zaten dış mihrak sana bir şey yapamaz ki. Hâdise bu.

Önemli olan; devleti üretir hâle getirir, üst kurulları çalışır hâle getir, Rekabet Kurumuna imkân ver, bankalar çalışır hâle gelsin. Adam çıkıp da, bankaları batırılmış, 13'üne hiçbir şey yapamamış, kalkıp, "Ciddi bankacı, iyi bankacı." diye ödül almasın. Böyle bir ülke olmaz. Yani, yabancılar bakıp bakıp bizim halimize gülüyor arkadaşlar. Yani, işin ciddiyetine vakıf olalım, çünkü neticede dibe vuruyor iş. Bunun neticesini de halk çekiyor, biz çekiyoruz.

Siz istediğiniz kadar Rekabet Kurumu deyin; elinizde para olmazsa, piyasa olmazsa, batan şirketler olursa, neyi organize edeceksiniz, düzenleyeceksiniz ki? Bir an önce aklımızı başımıza almamız lâzım. Neticede bizim kendi şahsiyetimize nasıl baktığımız, kendi vatandaşımıza nasıl baktığımız son derece önemli. Çünkü, karşınızdaki insan da size, ona göre değer verecektir. Bu çok önemli bir hâdise. Sizin bütün finansal şeylerinizi yabancı biliyor; dünyada açık. Her şeyi veriyorsunuz IMF'ye niyet mektubu verirken, her şeyi veriyorsunuz. Ben size çok açık ve net bir şey söyleyeyim. Bütün bunları bilirken, bizim hâlâ, işte biz şöyleyiz, böyleyiz demenin anlamı yok. Gerçeği kabul ederek, bir an önce bu sistemi nasıl, devletin çarkını nasıl döndürebiliriz, nasıl üretebiliriz; bunun yollarına bakmamız lâzım.Yani, imkân olursa Rekabet Kurumu ve diğer üst kurullar işler; parayla işler. Ben o öneriyi getirdim ama, bir öneri olarak getirdim. İşte bu, Hazineye verilmesin de, şu yapılsın diye. Batılı örneklerinden yola çıkarak söyledim. Ama dediğim gibi, bunun bile büyük ölçüde tartışılması, neticede topluma daha faydalı hâle gelmesi lâzım. Çünkü hepimiz, vereceğimiz kararlarda genç bir nüfusun geleceğinden sorumluyuz